

ДО ПРОБЛЕМИ ВУЗІВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ ОВС УКРАЇНИ

Нові завдання та пріоритети в діяльності органів внутрішніх справ, які стоять перед ними в третьому тисячолітті, вимагають забезпечення їх персоналом якісно нової генерації, спроможним належним чином виконувати свої функціональні обов'язки. Тому, кадрове забезпечення органів внутрішніх справ потребує докорінного покращення, і перш за все в напрямку вдосконалення державної вузівської підготовки.

Система підготовки кадрів для органів внутрішніх справ, яка існувала в колишньому СРСР та в перші роки незалежності держави недостатньою мірою відповідала своєму призначенню. До недавнього часу в Україні не було вищих навчальних закладів МВС з підготовки спеціалістів для таких провідних служб як слідство і дізнання, захист економіки від злочинних посягань, експертно-криміналістична, державна автоінспекція, державна служба охорони та багатьох інших. Щорічно Міністерство внутрішніх справ УРСР отримувало близько двох з половиною тисяч фахівців юридичного профілю з навчальних закладів системи МВС СРСР, спеціалістів з вищою кваліфікацією – переважно з тих, що були дипломовані за межами України. Тому за короткий період було створено систему державних вищих закладів освіти МВС України всіх рівнів акредитації в містах Київ, Харків, Одеса, Донецьк, Запоріжжя, Львів, Дніпропетровськ, Сімферополь, Херсон, Черкиси, Івано-Франківськ.

Одночасно із становленням державної мережі вищих закладів освіти МВС України відбувалося й оновлення змісту підготовки спеціалістів, що постійно супроводжувалася збільшенням кількісного та поліпшенням якісного складу науково-педагогічного потенціалу відповідних закладів освіти. Зокрема, якщо у 1992 році серед професорсько-викладацького складу працювало 12 докторів наук та 205 кандидатів наук, то на сьогодні докторів наук нараховується біля 120, а кандидатів наук більш ніж 750. Завдяки роботі з розширення мережі закладів освіти МВС, зміни й підвищення їх статусу, постійно зростає кількість перемінного складу. Так, порівняно з 1991 роком його кількість зросла майже в п'ять разів і становить зараз більш 30 тисяч слухачів та курсантів, в тому числі понад 20 тисяч на денній формі навчання та понад 10 тисяч чоловік на заочній формі.

Однак, сьогодні вищі заклади освіти МВС ще не спроможні в повному обсязі задовольнити потреби у фахівцях. І хоча функціонування системи освіти почало стабілізувати ситуацію щодо забезпечення провідних служб фахівцями, але проблем в цій сфері ще багато і всі вони потребують якнайскорішого позитивного вирішення.

Вища школа, яка створена в системі Міністерства внутрішніх справ України, виконує важливе соціальне замовлення держави. Вона формує інтелектуальний потенціал як органів внутрішніх справ, так і державних інституцій в цілому. Основними ж напрямками у створенні державної системи

підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації спеціалістів з різних галузей правоохоронної діяльності були і є:

- широке впровадження в навчальний процес пріоритету загальнолюдських цінностей, прямо пов'язаних з правилами та інтересами громадянства правової держави;
- формування правового світогляду з урахуванням норм міжнародного права і досягнень світової юридичної практики;
- органічне поєднання вивчення наукових теорій з практикою правоохоронної діяльності;
- взаємопроникаюче поєднання прикладної (профільної) спеціалізації юридичної підготовки із загальною юридичним навчанням.

Сьогодні перед державною освітою МВС України стоїть ряд принципових питань та проблем. Управління Міністерства внутрішніх справ в областях та на транспорті очікують професійно компетентних, комунікбельних спеціалістів, які мають позитивне ставлення до своєї професії. І, як сказав би, що головним сьогоднішнім завданням є підготовка компетентних людей, таких людей, що були б спроможні застосувати свої знання в умовах, що швидко змінюються, і чия компетенція полягала б в умінні включитися в постійне самонавчання протягом усього свого життя. У зв'язку з цим, у даний час стоїть питання про підвищення якості підготовки спеціалістів. Для всіх нас сьогодні ідея якості освіти повинна бути головною, що дасть можливість забезпечити високий рівень фахової придатності випускників, створити оптимальну організацію і систему управління навчальними закладами МВС України.

Підготовка кваліфікованих фахівців для органів внутрішніх справ здійснюється не тільки спеціалізованими державними закладами освіти. Значний відсоток персоналу ОВС комплектується за рахунок цивільних закладів освіти. Це обумовлено постійним некомплектом юридичних кадрів, значною кількістю персоналу, неспроможністю ще спеціалізованих закладів освіти МВС задовольнити потреби практики.

Але треба мати на увазі, що державні цивільні заклади освіти не призначені для підготовки фахівців безпосередньо для органів внутрішніх справ. В них отримують, так би мовити базові знання, які стануть у пригоді в деяких службах та підрозділах органів внутрішніх справ. Наприклад, особа, що закінчила автотранспортний заклад освіти, може бути використана на службі в Державній автомобільній інспекції, а особа, яка отримала економічну освіту – в Державній службі по боротьбі з економічними злочинами. Водночас ці знання необхідно пропускати скрізь призму специфіки діяльності органів внутрішніх справ, пристосувати їх до майбутньої посади, а також прищепити вміння та навички необхідні для виконання службових обов'язків. Для цього існують курси початкової підготовки кандидатів на службу в органи внутрішніх справ.

Проходження початкової підготовки особами, які закінчили юридичні цивільні заклади та юридичні факультети цивільних закладів освіти характеризується наявністю у кандидатів на службу базових теоретичних знань з юридичних дисциплін, що не потребує додаткових витрат часу на їх опанування, та

дає змогу зосередити увагу на закріпленні вузькопрофесійних знань, вмінь та навичок. Але треба відмітити, що існуюча система національної юридичної освіти, яка запроваджена в цивільних вузах, в цілому не пристосована надати професійну підготовку персоналу для органів внутрішніх справ.

По-перше, цивільні заклади освіти не ставлять перед собою мету підготувати фахівців саме для органів внутрішніх справ, як наслідок – не враховують специфіку діяльності цього органу державної влади. Вони здебільш готують абстрактних фахівців так званого широкого профілю з спеціальності «правознавство».

По-друге, не дивлячись на специфіку підготовки юридичних кадрів, яка обумовлена особливістю змісту їх наступної діяльності, прийом на денну форму навчання юридичних факультетів та юридичних вищих навчальних закладів нічим не відрізняється від прийому на інші факультети та в інші цивільні навчальні заклади. Основним критерієм відбору потенційних фахівців в галузі права є успішне складання вступних іспитів. Цей критерій, без сумніву, є важливим, але його застосування ще виявляє таких необхідних якостей для майбутнього працівника органів внутрішніх справ, як чесність, моральність, законсерваність, належна фізична підготовка та психологічна витримка. У документах, які подаються абітурієнтом для вступу в цивільні заклади освіти, зазначені якості не знаходять належного відображення. Підтвердженням недоліків існуючого прийому є зарахування до закладів освіти осіб, які в минулому були пов'язані зі злочинним середовищем, особисто здійснювали злочини та інші правопорушення.

По-третє, освітні програми у цивільних закладах освіти недостатньо враховують практичну підготовку, вони віддають перевагу теорії і відірвані від реальної практики. Освітні програми не включають в себе такі необхідні для майбутнього правоохоронця дисципліни, як: «Бойова підготовка», «Оперативна техніка», «Оперативно-розшукова діяльність», «Тактико-спеціальна підготовка» та інші. Навіть фізична підготовка на юридичних факультетах та в юридичних вищих навчальних закладах не враховує специфіку органів внутрішніх справ, де преналежне рукопашній бій, кросова та силова підготовка.

По-четверте, відмінність в якості здійснювання навчального процесу цивільними вузами та загалом в підготовці фахівців з юридичною освітою в сучасних умовах розвитку навчальних закладів досить вагома.

Вона обумовлюється різними причинами, а саме: кількістю юридичних навчальних закладів і в зв'язку з цим невисоким науково-педагогічним рівнем викладачів, особливо в периферійних закладах освіти; відмінністю в методиках навчання, відсутністю належної матеріально-технічної бази; слабким методичним забезпеченням освітянського процесу; неналежним забезпеченням студентів технічними засобами навчання; недостатньою кількістю навчальних посібників, відсутність постійно відновлюваної бази нормативно-правових актів, без якої важко відслідкувати зміни в законодавстві, все це не дає змоги проводити заняття на високому професійному рівні. Навіть у профільних вищих навчальних закладах не обновляються так швидко засоби, які застосовуються в навчальному процесі, а якості наочних посібників використовуються

застарілі матеріали, що свідчать про те, що не підтримуються контакти з практичними підрозділами, не враховуються нові технології навчання та потреби практики.

По-п'яте, студенти не всіх юридичних факультетів та юридичних вищих навчальних закладів можуть пройти стажування в органах внутрішніх справ. Навить для студентів профільних факультетів юридичних вищих навчальних закладів стажування займає незначний термін. До того ж практичні працівники не завжди повністю матеріально і морально в керівництві практикою студентів цивільних навчальних закладів.

По-шосто, деякі з цивільних закладів освіти готують фахівців з юридичною освітою, як за денною, так і по заочною формою навчання. Треба зазначити, що підготовка слідчого, дізнавача, оперативного уповноваженого та інших спеціалістів потребує урахування специфіки їх діяльності. Вона пов'язана з вивченням теорії права, форм, методів, прийомів, які практично неможливо використовувати в роботі без їх всебічного опанування. Всебічне опанування юридичним інструментарієм неможливо при заочній формі підготовки кадрів. В силу багатьох причин, заочна форма освіти зводиться практично до сесійного навчального процесу, який складається з стислих лекційних курсів, поодиноких семінарських занять і головним чином іспитів та представляє собою самообман суспільства і держави в галузі якісної підготовки юридичних кадрів для правоохоронної діяльності.

Слід відзначити і той факт, що цивільні заклади освіти випускають фахівців, які у більшості своїй неспроможні після закінчення закладу освіти адаптуватися в практичному підрозділі та ефективно виконувати свої обов'язки. Потрібен деякий час, щоб в повній мірі підготувати їх до практичної діяльності.

У спеціалізованих навчальних закладах МВС на відміну від цивільних, відбувається підготовка фахівців для конкретних сфер діяльності органів внутрішніх справ. Саме цьому відповідає новий перелік спеціальностей, яких набувають слухачі та курсанти в процесі підготовки у спеціалізованих навчальних закладах освіти МВС, це: «правознавство», «правоохоронна діяльність», «управління в сфері правопорядку», «військово-юридична діяльність», «практична психологія», «соціальна робота» тощо.

Відбір кандидатів на навчання до спеціалізованих навчальних закладів покладається на апарати по роботі з особовим складом МВС України. Під час відбору кандидатів комплектуючі органи забезпечують їх попередній професійно-психологічний відбір, проходження військово-лікарської комісії, перевірку рівня загальноосвітньої та фізичної підготовленості, проведення спеціальної перевірки. Результати вивчення та перевірок залучаються до особових справ кандидатів і надсилаються до навчального закладу МВС. За умов успішного складання вступних випробувань кандидати зараховуються до спеціалізованого закладу освіти. Ця система відбору спрямована на те, щоб з самого початку формувати якісний особовий склад та завадити проникненню до органів внутрішніх справ осіб з антигромадськими нахилами.

Особи з числа цивільної молоді з моменту зарахування до навчальних закладів МВС України перебувають на службі в органах внутрішніх справ. Слуха-

чі та курсанти приймають присягу і на них поширюється права і обов'язки, гарантії правового та соціального захисту, передбачені для осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ.

Навчальні заклади МВС належать до навчальних закладів закритого типу з обов'язковим напіввійськовим становидцем. Під час навчання слухачі і курсанти знаходяться під контролем та соціальною увагою командирів, що дозволяє зберігати молодь від різних негативних факторів довкілля середовища. Програми професійної освіти навчальних закладів МВС значну частину навчального часу відводять на вироблення і закріплення вузькопрофесійних знань, вмінь та навичок, поряд з загальною юридичною підготовкою. При підготовці фахівців велику увагу приділяють профілюючим та спеціальним дисциплінам.

Практика курсантів та слухачів в органах і установах внутрішніх справ є складовою частиною навчально-виховного процесу та забезпечує подальше закріплення і поглиблення одержаних ними теоретичних знань, набуття і вдосконалення професійних умінь, пришестення інтересу до вибраної спеціальності. Наказом МВС України №506, яким затверджене «Положення про організацію і проведення навчання і виробничої практики (стажування) курсантів і слухачів навчальних закладів МВС України в органах і установах внутрішніх справ» відповідальність за організацію стажування покладається на відповідних керівників навчальних закладів і органів внутрішніх справ.

Загалом, процес підготовки майбутніх працівників органів внутрішніх справ у спеціалізованих навчальних закладах МВС має своєю метою забезпечення органів внутрішніх справ фахівцями, які знають свою справу, володіють високою правосвідомістю, відповідають за рівнем знань отриманому ними диплому про вищу освіту та вміють працювати в органах внутрішніх справ по-новому. Галузеві служби МВС не мають права стояти осторонь від цієї роботи. Вони замовники, вони ті, хто отримує спеціалістів. Вони повинні вилити на формування фахової підготовки спеціалістів навчальних закладів відповідно до потреб практики.

Основний напрямок вдосконалення змісту освіти сьогодні – переорієнтування її з переважно інформативного типу навчання на навчання, що дозволяє виявляти і розвивати пізнавальні і творчі нахили курсантів і слухачів, виховувати в них вольові і фахові якості особистості, що забезпечують ефективну професійну діяльність. Система підготовки кадрів у навчальних закладах освіти МВС знаходиться в динамічному розвитку, який має забезпечувати її відповідність вимогам практичної діяльності працівників органів внутрішніх справ в сучасних умовах. Вона враховує крапий закордонний досвід підготовки поліцейських кадрів, чому сприяє постійний обмін досвідом між Міністерством внутрішніх справ України та правоохоронними органами інших країн. Ця система підготовки кадрів найбільш адаптована до умов служби в органах внутрішніх справ і пройшла перевірку часом.

Зміст фахової освіти формується не тільки в традиційному навчальному процесі. Постійними складовими навчання повинні стати навчально-професійні тренінги, робота з освоєння різноманітних професійних видів діяльності, включення в реальну міліцейську роботу. Це потребує спеціальних

досліджень, практичних пошуків, створення експериментальних освітніх програм у рамках окремого вузу, системи освіти МВС України.

В основу зміни в організації навчального процесу в навчальних закладах МВС України повинні бути покладені принципи індивідуалізації навчання, «заглиблення» у практику або як його ще називають «навчання у виконавській діяльності», активістки викладачів та курсантів в процесі навчання, визначеності конкретних результатів кожного етапу навчання, привнесення у навчальний процес нових методик, що дасть можливість гармонійно поєднувати теоретичне та практичне навчання, активізувати навчальну діяльність слухачів.

Потрібно, щоб кожне поняття чи положення, що виводиться викладачем, перебудовувало структуру минулого досвіду курсантів і разом з тим вмічало її зв'язок із ситуаціями майбутнього професійного використання. Інформація із самого початку повинна «примірятися» до дії і вчинку, засвоюватися за принципом: роблю – навчаючись, і навчаюсь – виконуючи. Тому УМВС територіальні і на транспорті, навчальні заклади МВС України повинні бути готові до введення практики курсантів, починаючи з першого курсу. Великі заклади ми покладемо в цьому плані на навчальні райвідділи і кафедри, які створюються ВНЗ спільно із територіальними УМВС.

Якщо говорити про «якість» викладання, освітніх програм, підготовки курсантів і слухачів, то в цьому ряді важливе місце займає якість матеріальних ресурсів, інформаційно-освітнього середовища, навчально-методичного забезпечення.

Сучасний розвиток відомчої освіти, відповідність навчального процесу потребам діяльності й реформування органів внутрішніх справ України вимагає якісно нових підручників, посібників, впровадження нових технологій навчання, що мають своєю метою інтенсифікацію навчання (активні, динамічні методи, індивідуалізація дидактичного процесу, зменшення кількості годин шляхом різноманітності форм самостійної роботи).

Поряд з існуючою навчальною літературою по дисциплінах необхідні навчальні посібники, що повинні не просто постачати курсантів і слухачів готовою інформацією для запам'ятовування, а змусити самостійно добувати цю інформацію при мінімальних витратах часу. Крім цього, після закінчення навчальних закладів в умовах професійної діяльності у молодих фахівців часто виникає необхідність освіжати знання з деяких питань, і вони змушені знову повертатися до підручників чи довідників. Для забезпечення цього напрямку роботи відомчі заклади освіти, практичні підрозділи органів внутрішніх справ повинні включитись у підготовку посібників-практикумів з конкретними ситуаційними завданнями за навчальними професійно-орієнтованими дисциплінами з переважним спрямуванням на практичну діяльність (адміністративна діяльність, кримінальний процес, оперативно-розшукова діяльність, тактико-спеціальна підготовка, управління органами внутрішніх справ тощо).

На сучасному етапі розвитку відзначається стійкий попит на фахівців, що мають добру комп'ютерну підготовку. При цьому спостерігається цілий ряд вимог до характеру знань і навичок, отриманих випускниками. Крім того,

безумовне удосконалювання засобів обчислювальної техніки і розширення сфери її застосування висуває всі нові і нові вимоги до підготовки випускників. Якщо раніш у якості нової інформаційної технології в освіті виступала інформатика, то в даний час почався новий етап – інформатизація процесу навчання, розробка і впровадження нових інформаційних технологій в управлінні освітянською та науковою діяльністю.

Одним з видів рішення даного питання повинні стати комп'ютерні підручники, що забезпечують не тільки вивчення навчального матеріалу з належним його відображенням, але і здійснення контролю знань курсантів і слухачів, створення єдиної інформаційної мережі навчальних закладів МВС з базою даних, необхідною для забезпечення освітньої діяльності. Дистанційне навчання у спеціалізованій освіті можливе тільки як додатковий засіб одержання знань. Не допускається підміна ним основних форм навчання, передбачених законодавством.

Наступним актуальним питанням є проблема якісного формування бібліотечних фондів. Вона безпосередньо впливає на якість навчання у вузі. Особливо важливим на даному етапі є тісне співробітництво бібліотек правоохоронних органів у питаннях комплектування фондів, каталогізації, впровадження інформаційних технологій у бібліотечні процеси.

Створення нових технологій навчання, вирішення стратегічних і тактичних проблем розвитку в умовах динаміки світових перемін неможливе без використання творчого потенціалу наших співробітників, професорсько-викладацького складу, курсантів та слухачів. Якісний рівень сучасної відомчої освіти значною мірою визначається відповідністю форм і методів навчання тим вимогам, що висуваються сьогодні і будуть пред'являтися надалі до фахівців у процесі їх професійної діяльності.

Надійшло до редакції 05.03.02

С.О. Кузнiченко

ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

У теорії управління склалась велика сукупність понять, яка описує небезпечні, незвичайні, підвищеної небезпеки умови життя суспільства. У різних джерелах використовуються різні поняття одних і тих же явищ, а з іншого боку, одне і те ж поняття в різних джерелах має різний об'єм змісту, що в свою чергу веде до складнощів в усвідомленні проблемних питань, до логічної помилки в усвідомленні.

Розглянемо поняття, які використовуються в законодавстві України для відображення та опису аномальних небезпечних явищ. Так, закони України «Про прикордонні війська», «Про міліцію» трактують явища конкретними загальноживаними поняттями: стихійне лихо, аварія, катастрофа, вибух, пожежа, епідемія, епізоотія і т.ін. Ряд законів використовують більш широкі поняття: суспільне лихо – в Кримінальному кодексі України, джерело підвищеної небезпеки – в Цивільному кодексі України, кризова ситуація – в Законі «Про Раду національної безпеки і оборони України», надзвичайні обставини – в законі України «Про міліцію», надзвичайна екологічна ситуація – в законах